

Yorgan Motiflerinin İsimleri The Names of Eiderdown Patterns

Öznur Dişçi*

ÖZET

El sanatları, bir milletin yüzyıllar boyu sürdürdüğü ve kuşaktan kuşağa aktardığı en kıymetli kültür varlıklarıdır. Tarih sahnesine çıktıkları günden bu yana Türkler, pek çok el sanatı geliştirmiştir. Bu sanatlardan birisi de yorgan sanatıdır. İlk zamanlarda ihtiyaca yönelik hazırlanan yorganlar, daha sonra bir sanat eserine dönüşmüştür.

Yorgancılık mesleği Türk toplumunda uzun yıllar canlılığını korumuş; fakat günümüzde yok olmaya yüz tutmuş mesleklerden birisi haline gelmiştir. Yünden yapılan yorganların kullanımının giderek azalması ve yerini fabrikasyon yorganlara bırakması, bu mesleğe olan rağbeti de azaltmıştır. Nitekim yorgancı çıraklarının artık yetişmemesi bu durumu gözler önüne sermektedir. Hallaçların piri Hallac-ı Mansur'a lakap olan bu mesleği devam ettirenler de, yorgancılığın eskisi kadar gelir getiren ve talep edilen bir meslek olmamasından dolayı duydukları üzüntüyü dile getirmektedirler. Yorgancılık, yapımında kullanılan malzemelerden desenlerine, motiflerine, etrafında gelişen halk inanışlarına kadar Türk kültürünün çok önemli bir parçasını teşkil etmiş; insan hayatının doğum, sünnet, düğün ve ölüm gibi önemli merhalelerindeki hazırlık ve uygulamalarında her daim yerini almıştır.

Bu çalışmada Ankara, Konya ve İzmir'in Torbalı ilçesindeki yorgan motiflerine verilen isimler incelenmiş; ilk olarak motiflerin isimleri alfabetik olarak verilmiş, daha sonra bu isimler yorgan motifinde seçilen konu ve kompozisyonlar başta olmak üzere belli ölçütlere göre sınıflandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: El sanatları, yorgancılık, yorgan motifleri

ABSTRACT

* Öznur Dişçi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
oznurdisci42@gmail.com

Handcrafts which are handed down from one generation to the next are a valuable cultural assets of a nation. Eiderdowns are one such asset of Turkish people. Eiderdowns, apart from their functional use have been turned into an art work.

Eiderdown making dates far back in Turkish culture. However; nowadays it has become one of the crafts which is about to become obsolete. The use of eiderdowns made from wool or cotton has declined and hand made eiderdowns have been replaced with factory made eiderdowns. This has reduced the popularity of eiderdown making as a profession. Very few apprentices enter the profession. Eiderdown makers complain that their profession, though a very demanding job, no longer brings profit. Eiderdown making has represented a very important part of Turkish culture; the materials used in the making of eiderdowns, the patterns sewn on the eiderdowns, folk beliefs attached to eiderdowns, the preparation of eiderdowns for birth, wedding and death are all part of an intricate complex.

In this study the names of eiderdown patterns from Ankara, Konya and Torbalı (a district of Izmir) are listed alphabetically and then classified according to meaning of the name given to the pattern.

Key words: Handcrafts, Quilting, Patterns of quilt

Giriş

El sanatları, şüphesiz doğal şartlara, iklim koşullarına, zevk ve gelenek göreneklere bağlı olarak yüzyıllar boyunca çeşitli aşamalardan geçmiş; ortaya çıktığı toplumun duygularını, kültürel birikimlerini yansıtmış ve böylece geleneksel bir boyuta bürünmüştür. Tarih sahnesine çıktıkları dönemden itibaren çok geniş bir coğrafyaya yayılan Türkler de pek çok el sanatının mimarı ve uygulayıcısı olmuştur. Bu el sanatlarından biri de yorgan sanatıdır.

“Yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü”¹ şeklinde tanımlanan yorgan, Türkçenin ilk dönemleri olan Eski Uygur Türkçesi ve Karahanlı Türkçesi metinlerde *ywgurkan* şeklinde görülmekte ve örtünmek manasına gelmektedir.² İlk dönemlerde yorgan, sadece yatan kişinin üzerine örttüğü örtü değil aynı zamanda kişinin büründüğü bir çeşit örtü manasını da ihtiva etmiştir. Nitekim kadınların büründükleri örtü, Eski Türk kaynaklarında zaman zaman yorgan olarak adlandırılmıştır.³

¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (10.bs), Ankara 2005.

² Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford 1972, s. 708, 907.

³ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. 3, Ankara, 2000, s. 221.

Göçebe bir yapıya sahip olan Türklerde ilk yorgan örnekleri hayvan derisi ile applike (yama işi) tekniğinde yapılan örtüler ve yünün sıkıştırılmasıyla oluşturulan keçe türünde görülür. Gelişen applike yöntemi zamanla desen ve motiflerin oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Doğadaki çeşitli bitkilerden elde edilen boyalar ile bu deri ve yünler boyanmış, aplikelere renk girmiştir. Artık yorganlar daha zengin görünümlü, daha çekici hale gelmiştir.⁴

Göçebe yaşantıdan yerleşik yaşama geçen ilk Türk topluluğu olan Uygurlarda, bu düzen değişikliği sanatta da kendisini göstermiştir. Yerleşik düzenin tarımı geliştirmesine paralel olarak pamuk yetiştirilmiş, dokuma sanatına pamuk girmiştir. Böylece yorgan olarak kullanılan örtülerde pamuklu dokumalar kullanılmaya başlanmıştır.

Yorgan, zamanın ilerlemesi ve yaşam koşullarının değişmesiyle birlikte bir yandan ihtiyaç doğrultusunda kullanılırken bir yandan da göz kamaştırıcı örnekleriyle geleneksel süsleme sanatında önemli bir gelişme kaydetmiştir. Osmanlı Devleti döneminde, 16. ve 17. Yüzyıllarda yorgan yüzü olarak kullanılan kadife, atlas, ipek, keten vb. kumaşlar, altın ve gümüş teller, değerli taşlar ve pullarla işlenip bezenmiştir.⁵

Yorgan sadece geçmişte değil, günümüzde de önemli bir maddi kültür ögesi konumundadır. Gelinin çeyizinin vazgeçilmezleri arasında yer alan yorganlar, renkleri ve işlemleriyle çeyizi görmeye gelenlerin her zaman ilgi odağı olmuştur. Anadolu'nun pek çok yöresinde gelinin çeyizindeki yorganın niceliği, o çeyizin niteliğiyle ilişkilendirilmiştir. Hatta çeyizlik yorganlar, düğün öncesi düzenlenen bir törenle kaplanır. Lohusa kadınların yorgan ve yastıkları ile sünnet edilmiş çocukların yatırıldığı yorgan ve yastıklar da oldukça özenle yapılmaktadır. Lohusa yataklarında bebek için hazırlanan yorgan ile anne için hazırlanan yorgan, desen ve renk yönünden benzerlik gösterir. Sünnet yatakları ise çocukların ilgi odağı olup, sünnetlik diktirilen yorgan o çocuk evleninceye kadar itina ile saklanır ve evlendiğinde erkek çeyizi olarak verilir.⁶

Örneklerden de anlaşılacağı üzere yorgan, toplumsal hayatta önemli bir yere sahiptir. Fakat teknolojinin gelişmesi ve fabrikasyon yorganların yaygınlaşmasına paralel olarak bu mesleğe olan rağbet gittikçe azalmış, yorgan ustaları artık çirak yetiştiremez olmuştur. Tarih boyunca esnaf grupları içinde yer alan yorgancılık, her ne kadar eskisi kadar revaçta olmasa da, köklü bir kültürün izlerini taşıdığı şüphesizdir. Tarihsel gelişimine bakıldığında başlangıçta sadece

⁴ Nesrin Yardımcı, *Ankara El İşi Yorganları Üzerine Bir Araştırma*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008, s. 12.

⁵ Ahmet Köksal, "Yorgan Sanatı", *Sanat Çevresi Dergisi*, Sayı: 85'ten: Nesrin Yardımcı, *Ankara El İşi Yorganları Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 12.

⁶ Gülhan Kömürcü, *Konya İli Yorgan İşçiliğinin Bugünkü Durumu*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005, s. 5.

keçe türünde görülen yorganın, daha sonraları dokusuna birçok rengi ve deseni kattığı, Türk kültüründeki ayrıntıların çeşitliliğinin adeta bir sembolü olduğu görülmektedir. Bu çeşitliliği yorgan motiflerinin isimlerinde de görmek mümkündür.

Yorgan Motiflerinin İsimleri

Yorgan motiflerinin istif ve düzenlenmesi sanıldığı kadar kolay değildir, büyük bir özen gerektirir. “*Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri*”⁷ şeklinde tanımlanan motif; seçimi, tebeşirle kumaş üzerine çizilmesi ve iğne ile dikilip şekilleri ortaya çıkarması ile yorgancılık sanatının en önemli safhalarından birini teşkil eder.⁸

Renk, desen ve dokuma noktasında birbirinden farklı yapıda olan yorganlar, ustann çıraklıktan öğrendiği şekli uygulaması yahut bu yorganları hayal gücüne bağılı olarak şekillendirmesi ile farklı motiflerden müteşekkil olur. Böylece önceden herkesçe bilinen bir yorgan motifi bire bir uygulanabileceği gibi, yorgan ustasının hüneri ile yepyeni bir desene de dönüşebilir. Bununla birlikte istek üzerine hazırlanan özel tasarım örneklerine de rastlanmaktadır. Ankara’da bir yorgan evi tarafından hazırlanan Kıbrıs çıkarmasının konu edildiği yorganda; Kıbrıs haritası, asker, tanklar ve uçaklar bulunmaktadır. Başka bir yorgan evinde ise yurtdışına gönderilmek üzere Kleopatra ve Gök Tanrı konulu yorganlar tasarlanmıştır.⁹ Bazı yorgan ustaları ise yorgan yüzlerine Atatürk, İnönü, Eisenhower, Prenses Diana gibi ünlü kişilerin portrelerini çizip işlemişlerdir.¹⁰ Bu desenlerin isimlendirilmesinde de genel olarak uygulanan motif yahut kompozisyonun bütününe bakılmaktadır.

Yorgan motifleri, yorgancılık sanatının tarihsel gelişimini gösteren eski motiflerin yanı sıra bölgelere göre değişen motifler olarak da karşımıza çıkar. Çeşitli desenlerle göz kamaştıran yorgan motiflerine genellikle görünümüleri neyi çağrıştırıyorsa o isim verilmektedir. Örneğin Gaziantep yöresinde “Hurma dalı” olarak adlandırılan motif, Torbalı yöresinde “Aslankuyruğu” adını almıştır. Aynı motife farklı isimlerin verildiği de görülmektedir. Örneğin Baskılı tren yolu, Seksen bir ve Saray Burma gibi.¹¹

Bu çalışmada Ankara, Konya ve İzmir’in Torbalı ilçesindeki yorgan motifleri araştırılmış ve 194 yorgan motifi ismi tespit edilmiştir. Beklenilenden de fazla olan bu sayısal veri,

⁷ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (10.bs), Ankara 2005.

⁸ Mustafa Duman, *Geleneksel Türk Yorgancılık Sanatı*, Heyamola Yayınları, İstanbul 2007, s. 17.

⁹ Nesrin Yardımcı, *age.*, s. 34.

¹⁰ Mustafa Duman, *age.*, s. 18.

¹¹ Necat Çetin, “Torbalı ve Civarında Yorgan Motifleri”, *Yorgan Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul 2013, s. 85-111.

yorganın Türklerin yaşantısında ne denli önemli bir maddi kültür ögesi olduğunu göstermesi ve yorgan ile ilgili birikimi ortaya çıkarması bakımından oldukça önemlidir.

Ankara, Konya ve İzmir'in Torbalı ilçesindeki yorgan motiflerinin isimleri alfabetik olarak şu şekilde sıralanmıştır:

- 1.) Akasya
- 2.) Akasya dalı
- 3.) Alman karesi
- 4.) Altıgen
- 5.) Anafor
- 6.) Analı kuzulu kare baklava
- 7.) Analı kuzulu yonca
- 8.) Aslankuyruğu
- 9.) Aslankuyruklu zambak
- 10.) Ay ve yıldız
- 11.) Ayçiçeği(Günebakan)
- 12.) Ayıkulağı
- 13.) Ayna kesme
- 14.) Aynalı
- 15.) Bademli
- 16.) Bademli menekşe
- 17.) Baklavalı lale-karanfil
- 18.) Baklavalı papatya
- 19.) Baklavalı yelpaze
- 20.) Balık pulu
- 21.) Balta
- 22.) Baskılı dört yaprak
- 23.) Baskılı hasır
- 24.) Baskılı limon çekirdeği
- 25.) Baskılı papatya
- 26.) Baskılı tren yolu
- 27.) Beş dikiş yelpaze
- 28.) Beş dikişli kare
- 29.) Beş göbek gül

- 30.) Beş orta
- 31.) Beşli kare
- 32.) Beşli papatya
- 33.) Buket lale
- 34.) Burçak tarlası
- 35.) Çarık bağı
- 36.) Çark
- 37.) Çavuş
- 38.) Çavuş sırması
- 39.) Çapraz üzüm
- 40.) Çapraz zambak
- 41.) Çaprazlı çiçek
- 42.) Çarkıfelek
- 43.) Çelenk
- 44.) Çerçeve
- 45.) Çift baklava
- 46.) Çiftli gül
- 47.) Çiftli zikzak
- 48.) Çin gözü
- 49.) Çuha çiçeği
- 50.) Damat sofrası
- 51.) Defne dalı
- 52.) Deniz dalgası
- 53.) Dilimli
- 54.) Dolgulu baklava
- 55.) Dört gül
- 56.) Dört orta
- 57.) Dört yaprak
- 58.) Dörtlü lale
- 59.) Dünya
- 60.) Düz fırıldak
- 61.) Düz pervane
- 62.) Fildişi
- 63.) Fiyonk

- 64.) Fiyonklu
- 65.) Fiyonklu dört yaprak
- 66.) Gelin tacı
- 67.) Göbekli
- 68.) Göbekli basma
- 69.) Göbekli çarkıfelek
- 70.) Göbekli menekşe
- 71.) Göbekli orkide
- 72.) Göbekli papatya
- 73.) Gül petek
- 74.) Güneş
- 75.) Güneşli
- 76.) Hanımparmağı
- 77.) Hasır
- 78.) Haşhaş dalı
- 79.) Hilal-söğüt yaprağı
- 80.) İkili hasır
- 81.) İkili papyon
- 82.) Kabak çiçeği
- 83.) Kabak yaprağı
- 84.) Kalp
- 85.) Kalp içinde göçmen kuşlar
- 86.) Kalp modeli
- 87.) Kalpli lale
- 88.) Kalpli yelpaze
- 89.) Karanfil
- 90.) Kare pervane
- 91.) Kareli
- 92.) Karışık
- 93.) Kartal kanadı
- 94.) Kaymalı kare
- 95.) Kaz ayağı
- 96.) Kelebek
- 97.) Kıdemli çavuş sırması

- 98.) Kilim
- 99.) Kiraz dalı
- 100.) Koza gülü
- 101.) Köşe kalıplı yaprak
- 102.) Kurdele
- 103.) Küp yıldız
- 104.) Laleli
- 105.) Laleli kalp
- 106.) Limon çekirdeği¹²
- 107.) Limon çekirdekli papatya
- 108.) Limon çekirdekli yelpaze
- 109.) Maske
- 110.) Mekik
- 111.) Mekikli
- 112.) Menekşe
- 113.) Midye kabuğu
- 114.) Mitil
- 115.) Muhabbet kuşu
- 116.) Oklu çavuş sırması
- 117.) On iki göbek
- 118.) Orta menekşe
- 119.) Paket taşı
- 120.) Papatya
- 121.) Papatyalı yumurta
- 122.) Papyon
- 123.) Parke
- 124.) Parkeli çapraz karanfil
- 125.) Polis
- 126.) Polis arması
- 127.) Reno modeli
- 128.) “S” modeli
- 129.) Sade güneş

¹² Bu modelin limon çekirdeği-ufak ve limon çekirdeği-badem olmak üzere iki farklı türü vardır.

- 130.) Salkım söğüt
- 131.) Saray burma
- 132.) Saray nakışı
- 133.) Saray yolu
- 134.) Sekiz gül
- 135.) Sekiz köşeli kelebek
- 136.) Sekizli
- 137.) Seksen bir
- 138.) Selvi
- 139.) Selvi dalı
- 140.) Selvi yaprağı
- 141.) Sepet örgüsü
- 142.) Sıralı menekşe
- 143.) Sıralı yelpaze
- 144.) Söğüt yaprağı
- 145.) Şemsiye
- 146.) Tavan nakışı
- 147.) Tavan süsü
- 148.) Tavus kuşları
- 149.) Tavus kuşu lale
- 150.) Tek göbek
- 151.) Tek göbekli bebek
- 152.) Tek gül
- 153.) Tekli menekşe
- 154.) Tepsi
- 155.) Tırpan
- 156.) Tren yolu
- 157.) Tütün yaprağı
- 158.) Üçgen menekşe
- 159.) Üçlü hasır
- 160.) Üzüm
- 161.) Üzüm salkımı
- 162.) Vazo
- 163.) Yaban asması

- 164.) Yaban gülü
- 165.) Yamuk firıldak
- 166.) Yaprak
- 167.) Yapraklı kelebek
- 168.) Yapraklı menekşe
- 169.) Yapraklı pervane
- 170.) Yarımaya
- 171.) Yedi ok
- 172.) Yelken
- 173.) Yelpaze
- 174.) Yelpaze baklava
- 175.) Yelpazeli kabak çiçeği
- 176.) Yelpazeli karışık
- 177.) Yelpazeli mekik
- 178.) Yıldız
- 179.) Yıldız burğu
- 180.) Yıldız çiçeği
- 181.) Yıldız kenarlı çapraz papatya
- 182.) Yıldızlı
- 183.) Yıldızlı lale
- 184.) Yollu
- 185.) Yonca
- 186.) Yoncalı baklava
- 187.) Yoncalı yaprak
- 188.) Yumurta
- 189.) Zambak çiçeği
- 190.) Zarf
- 191.) Zırhlı baklava
- 192.) Zikzak
- 193.) Zikzaklı menekşe
- 194.) Zincir

Yorgan Motiflerinin İsimlerinin Tasnif Edilmesi

Yorgan motiflerinin isimleri tasnif edilirken, kompozisyonlarının ön planda tutulduğu görülmüştür. Kompozisyonlar oluşturulurken uygulanan motifler ise *bitkisel*, *geometrik*, *nesneli* ve *figürlü* olmak üzere dört ana başlıkta değerlendirilebilir. Fakat bazen isimler motifleri çağrıştırmaz, bir bitkiyi anımsatan motif kompozisyonu itibariyle farklılık gösterebilir. Yöresel adı *ayıkulağı* olan motifte rüzgârgülünün konu olarak seçilmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Dolayısıyla bu motif “nesneli motifler” başlığına dâhil edilmiştir. Bununla birlikte bazı motifler birden fazla kompozisyonu ihtiva ettiği için bu başlıklar kendi içlerinde genişletilmiştir. Yorganın dikiminde tüm yüzeyin dikişlerle doldurulması gerektiğinden neredeyse bütün motiflerde geometrik formların görülmesi kaçınılmazdır.

Bu tasnif sırasında en çok tercih edilen motiflerin bitkisel ve geometrik olduğu tespit edilmiştir. İsmi ile yapısı paralellik göstermeyen yahut tahmin edildiğinden de farklı yapıda olan yorgan motifleri ile ilgili kısa bilgiler dipnot şeklinde belirtilmiştir. Motiflerin tasnifi şu şekildedir:

A. Bitkisel motifler

1. Akasya
2. Aslankuyruğu
3. Aslankuyruklu zambak
4. Ay çiçeği (Günebakan)
5. Analı kuzulu yonca
6. Bademli
7. Bademli menekşe
8. Baskılı dört yaprak
9. Baskılı limon çekirdeği
10. Baskılı papatya
11. Beşli papatya
12. Buket lale
13. Çiftli gül
14. Çuha çiçeği
15. Defne dalı
16. Dört gül
17. Dört orta
18. Dört yaprak

19. Dörtlü lale
20. Göbekli çarkıfelek
21. Hilal-söğüt yaprağı
22. Kabak çiçeği
23. Kabak yaprağı
24. Karanfil
25. Kiraz dalı
26. Koza gülü
27. Laleli
28. Limon çekirdekli papatya
29. Maske¹³
30. Menekşe
31. Orta menekşe
32. Papatya
33. Sekiz gül
34. Selvi
35. Selvi dalı
36. Selvi yaprağı
37. Söğüt yaprağı
38. Tavan nakışı
39. Tek göbek
40. Tek gül
41. Tekli menekşe
42. Tütün yaprağı
43. Üzüm
44. Üzüm salkımı
45. Yaban asması
46. Yaprak
47. Yapraklı menekşe
48. Yıldız çiçeği
49. Yıldızlı
50. Yıldızlı lale

¹³ Yorganda ayçiçeği motifi yer aldığından bu gruba dâhil edilmiştir.

51. Yonca
52. Zambak çiçeği

A.1.) Bitkisel-geometrik motifler

1. Ayna kesme¹⁴
2. Baklavalı lale-karanfil
3. Baklavalı papatya
4. Beş göbek gül
5. Beş orta
6. Burçak tarlası
7. Çapraz üzüm
8. Çapraz zambak
9. Çaprazlı çiçek
10. Dilimli¹⁵
11. Göbekli¹⁶
12. Göbekli menekşe
13. Göbekli orkide
14. Göbekli papatya
15. Hanımparmağı
16. Haşhaş dalı
17. Kalpli yelpaze
18. Köşe kalıplı yaprak
19. Papatyalı yumurta
20. Parkeli çapraz karanfil
21. Reno modeli¹⁷
22. Salkım söğüt
23. Saray nakışı
24. Saray yolu
25. Sekizli¹⁸
26. Seksen bir

¹⁴ Bu motifte ayçiçeği, sıralı yaprak ve baklava biçimi konu olarak seçilmiştir.

¹⁵ Bu motif, baklava biçimi içine yerleştirilmiş yıldız çiçeği ve yapraklardan oluşmaktadır.

¹⁶ Bu yorgan motifinde göbek deseni baklava biçimi içine yerleştirilmiş daire motifi olup araları düz çizgi ve yaprak motifleriyle bezenmiş olduğundan, bu gruba dâhil edilmiştir.

¹⁷ Yaprak desenli bu motifte dalların hattı yaprak biçimi görüntüsünde olduğundan bu gruba dâhil edilmiştir.

¹⁸ Bu yorganda “8” rakamı iki ayçiçeği motifini çevrelediğinden bu grupta ele alınmıştır.

27. Sıralı menekşe
28. Tavan süsü
29. Tek göbekli bebek
30. Üçgen menekşe
31. Yaban gülü
32. Yıldız kenarlı çapraz papatya
33. Yollu¹⁹
34. Yoncalı baklava
35. Yoncalı yaprak
36. Zikzaklı menekşe

A.2.) Bitkisel-nesneli motifler

1. Baklavalı yelpaze
2. Çin gözü²⁰
3. Fiyonklu dört yaprak
4. Kalpli lale²¹
5. Laleli kalp²²
6. Limon çekirdekli yelpaze
7. Paket taşı
8. Yapraklı pervane
9. Yelpazeli kabak çiçeği

A.3.) Bitkisel-figürlü motifler

1. Tavus kuşu lale
2. Kelebek
3. Yapraklı kelebek

B. Geometrik motifler

1. Baskılı hasır
2. Baskılı tren yolu

¹⁹ Bu motif, baklava biçimi içine yerleştirilmiş olan papatyalardan oluştuğu için, bu gruba alınmıştır.

²⁰ Fiyonk ve uçları yaprak gruplarıyla bezeli bir kompozisyondan oluşan motif, bu gruba dâhil edilmiştir.

²¹ İki sıralı madalyon saksı içine yerleştirilmiş birer dal üzerindeki üç laleden oluşan bu motifte- ismi her ne kadar kalpli lale olsa da- kalp modeline rastlanmaz. Laleli kalp modeli ile aynı değildir.

²² Bu motif, büyük bir kalp ve ortasına yerleştirilmiş iki büyük laleden oluşmaktadır.

3. Beş dikişli kare
4. Beşli kare
5. Çavuş
6. Çift baklava
7. Çiftli zikzak
8. Deniz dalgası
9. Dolgulu baklava
10. Dünya
11. Gelin tacı
12. Göbekli basma
13. Güneş
14. Güneşli
15. Hasır
16. İkili hasır
17. Kareli
18. Geometrik
19. Kaymalı kare
20. Kıdemli çavuş sırması
21. Küp yıldız
22. Mitil
23. On iki göbek
24. Parke
25. "S" modeli
26. Sade güneş
27. Saray burma
28. Sepet örgüsü
29. Şemsiye
30. Tepsi
31. Tren yolu
32. Üçlü hasır
33. Yamuk fırıldak
34. Yarımaya
35. Yediok
36. Yıldız

37. Yıldız burgu
38. Zarf
39. Zırhlı baklava
40. Zikzak
41. Zincir

B.1.) Geometrik-nesneli motifler

1. Ayıkulağı
2. Çavuş sırması
3. Çarkıfelek
4. Çerçeve
5. Damat sofrası
6. Düz fırıldak
7. Düz pervane
8. Gül petek
9. Kalp modeli
10. Mekikli
11. Midye kabuğu
12. Oklu çavuş sırması
13. Polis
14. Polis arması
15. Sıralı yelpaze
16. Yelpaze
17. Yelpaze baklava
18. Yelpazeli karışık

C. Nesneli motifler

1. Ayıkulağı
2. Aynalı
3. Balta
4. Beş dikiş yelpaze
5. Çarık bağı
6. Çark
7. Çelenk

8. Fildişi
9. Fiyonk
10. Fiyonklu
11. İkili papyon
12. Kalp
13. Kalp içinde göçmen kuşlar
14. Kare pervane
15. Kilim
16. Kurdele
17. Mekik
18. Papyon
19. Tırpan
20. Vazo
21. Yelken
22. Yel pazeli mekik
23. Yumurta

D. Figürlü motifler

1. Balık pulu
2. Muhabbet kuşu
3. Tavus kuşları

D.1.) Figürlü-geometrik motifler

1. Kartal kanadı
2. Kaz ayağı
3. Sekiz köşeli kelebek

Sonuç

Yorgancılık, Türk milletinin çok eski zamanlardan beri uğraştığı geleneksel bir sanattır. Uzun süre kullanılacağı için yapımı itina isteyen yorganlar, rengarenk görünümleriyle her daim göze hitap etmiştir. Yorgancılıkta kullanılan malzemeler her ne kadar değişirse de yorgan ustalarının işlediği motifler gittikçe değişerek özellikle son zamanlarda belli bir istek doğrultusunda oluşturulmaktadır. Bu çalışmada Ankara, Konya ve İzmir'in Torbalı ilçesindeki

yorgan motiflerinin isimleri ve içerdiği kompozisyonlar tespit edilmiştir ve elde edilen sayısal değer, geleneksel yorgan sanatının bulunduğu konumu göstermesi açısından dikkate değerdir.

Kaynaklar

Clauson, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Clarendon, Oxford 1972.

Çetin, Necat, Torbalı ve Civarında Yorgan Motifleri, Emine Gürsoy Naskali (ed.), *Yorgan Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013, s. 85-111.

Duman, Mustafa, *Geleneksel Türk Yorgancılık Sanatı*, Heyamola Yayınları, İstanbul 2007.

Gürsoy Naskali, Emine (ed.), *Yorgan Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.

Kömürcü, Gülhan, *Konya İli Yorgan İşçiliğinin Bugünkü Durumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2005.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (10. bs), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

Yardımcı, Nesrin, *Ankara El İşi Yorganları Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2008.